

Η ωραιοπάθεια (Νίκος Χατζηκυριάκος - Γκίκας, ζωγράφος, γλύπτης, χαράκτης, εικονογράφος, συγγραφέας και ακαδημαϊκός)

/ [Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

«Η ωραιοπάθεια άλλοτε δεν υπήρχε. Είναι καινούργιο προϊόν - όπως και τα μουσεία. Η «ιδιαίτερες συλλογές» διαφόρων φιλότεχνων μετετράπησαν σε μουσεία στον 19ο αιώνα και τότε μόνο άνοιξαν τις πόρτες τους στο πολύ κοινό. Οι άνθρωποι αρρώστησαν από ωραιοπάθεια λίγο αργότερα. Ο σημερινός άνθρωπος, μαθημένος από τις εγκυκλοπαίδειες, πήρε τη συνήθεια να κυνηγάει το «ωραίο», ή μάλλον εκείνο που τον έμαθαν να νομίζει ωραίο. Κανένας σήμερα δεν ψωνίζει ούτε ένα σπάγκο, ούτε μια βούρτσα, αν αυτά τα πράγματα, εκτός από πού την καταλληλότητα τους, δεν τα νομίζει και ωραία. Οι ευρωπαϊκές βιομηχανίες έριξαν στην αγορά άφθονα τέτοια φτηνά μηχανοποίητα αντικείμενα «ωραία» και πρώτης ανάγκης. Άλλοτε τα ωραία αντικείμενα ήταν σπάνια. Μόνο στα παλάτια έβρισκες ωραία έπιπλα, ωραία βάζα, ωραία ταπέτα και ακριβά. Ήταν καμωμένα για αυτοκράτορες και δούκες και παραγγελμένα επίτηδες σε μεγάλους ή καλούς τεχνίτες, και σε μερικά ειδικευμένα εργοστάσια. Ο

λαός είχε τις λαϊκές τέχνες, που τις έκανε μόνος του. Όταν τα μουσεία και οι εγκυκλοπαίδειες φανέρωσαν σ' όλο τον κόσμο τους θησαυρούς των βασιλιάδων, διάφοροι εργοστασιάρχες έπιασαν ν' αντιγράψουν τα σχέδια που στολίζουν τα παλάτια, για να τα κολλήσουν όπως όπως απάνω στα μαχαιροπήρουνα, στα φλυτζάνια και στα ντουλάπια τους. Το στολίδι που είχε ένα ορισμένο νόημα μέσα στο πλαίσιο του, έγινε ψεύτικο με τη νέα του χρησιμοποίηση. Ο,τι ήταν ωραίο, γιατί ήταν και καλά φτιαγμένο, έγινε άσχημο, γιατί η βιομηχανική κόπια του δεν άξιζε - ούτε μπορούσε ν' αξίζει - το πρωτότυπο.

Σε ένα τέτοιο ψεύτικο περιβάλλον ζούμε οι σημερινοί άνθρωποι, και δεν είναι παράδοξο όλες οι τρεχούμενοι ιδέες περί ωραίου, και επομένως περί τέχνης, να βρίσκονται τόσο μακριά από την αλήθεια.

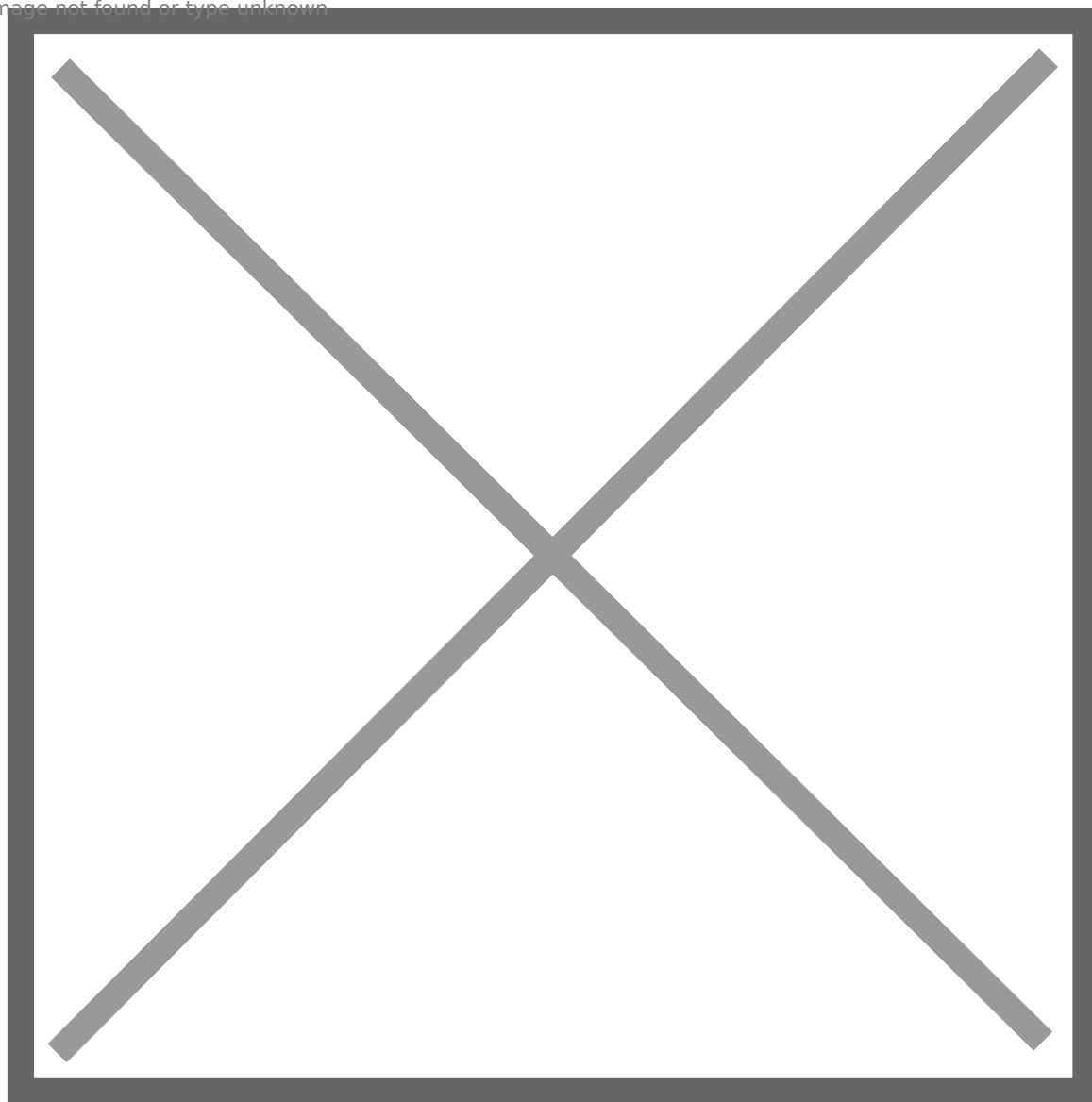
Μερικοί καλλιτέχνες από μας νομίζουν, καλή τη πίστει, πως αντιπροσωπεύουν με τη νέα τέχνη τους τους ανθρώπους της εποχής μας. Εγώ θα έλεγα το αντίθετο: Αντιπροσωπεύουν το μέλλον, διότι έχουν μια διορατικότητα που λείπει στον άλλο κόσμο. Αλλά το παρόν το βρίσκεις σε αυτό που γαλλικά λέγεται l' esprit.

Δεν ξέρω αν έχετε μπει ποτέ στη longue καμιάς consierge στη Γαλλία. Αλλά και εδώ, το ίδιο θα παρατηρήσετε, με λίγες παραλλαγές, σε πολλά εύπορα λαϊκά σπίτια. Σε μικρά δωμάτια, όπου μόλις περνάς, ένας τεράστιος μπουφές, σκαλισμένος σε στυλ ψεύτικης αναγεννήσεως η Ερρίκου του Β', πιάνει το ένα τέταρτο του χώρου. Το άλλο τέταρτο είναι η θέση του τραπεζιού. Ένας καναπές εποχής Λουδοβίκου - Φιλίππου, τραπεζάκια και κονσόλες διαφόρων ειδών, και συχνά «χρυσοποίκιλτες», καρέκλες μοντέρνες, η σόμπα γερμανικού ρυθμού, η

ταπετσαρία, οι μπερντέδες, οι λιθογραφίες, τα «κάδρα» και άλλα διάφορα άχρηστα αντικείμενα πιάνουν τον υπόλοιπο χώρο και καμιά φορά και το νυφικό κρεβάτι με τις μπρούντζινες κολόνες, την κουνουπιέρα και τα κομοδίνα. Διάφορα νταντελένια σκεπάσματα «κοσμούν» τα έπιπλα. Στα τραπεζάκια υπάρχουν φωτογραφίες, καρτ ποστάλ, κουταλάκια, αχιβάδες, service λικέρ, μπουκαλάκια, κόκκινες καρδιές, μπομπονιέρες, χαρτοφύλακές δεμένοι με κορδέλες, δισκάκια, μαξιλαράκια για τις καρφίτσες, ημερολόγια, τερακότες, βάζα, λάμπες, άδεια μελανοδοχεία, μπιμπελό κάθε εποχής και προελεύσεως.

Όλα αυτά, επειδή θεωρούνται «ωραία» και στοιχίζουν ένα α' χρηματικό ποσό, χρησιμεύουν να αποδείξουν τον πλούτο και την υπεροχή, την καλαισθησία και τον πολιτισμό της οικογένειας της στην οποία ανήκουν. Είναι το κοινωνικό και ψυχολογικό θερμόμετρο της.

Image not found or type unknown

Μη νομίζετε ότι ανεβαίνοντας μερικές βαθμίδες της κοινωνικής σκάλας, το

γούστο καλύτερεύει. Καμιά φορά συμβαίνει (και αυτός είναι τρόπος του λέγειν) το αντίθετο. Αλλά τα έπιπλα και τα μπιμπελό είναι οπωσδήποτε ακριβότερα, πιο περιποιημένα. Πλησιάζουν περισσότερο στα πρότυπα, στα οποία θα ήθελαν να μοιάσουν. Και έτσι επιτυγχάνεται ο σκοπός να ξεγελαστεί η ανθρώπινη ματαιοδοξία.

Άλλως τε, εκτός από τα σχήματα, τα σχέδια, τα μοτίβα και τη διακόσμηση, που κλέψαμε απ' τα μουσεία κι από τα παλάτια, κλέψαμε και προσπαθούμε να μιμηθούμε και τους τρόπους των βασιλιάδων και των πριγκίπων. Τα σπίτια μας – και του πιο μικρού αστού – είναι βασιλικά, πριγκιπικά, διηρημένα. Το σαλόνι, που είναι ως επί το πλείστον κλειστό, και στους πιο πολλούς δεν χρησιμεύει καθόλου, το σαλόνι, όπου τα παντζούρια του είναι πάντα γυρτά για να μην τα βλέπει ο ήλιος και που ανοίγεται μόνο σε εξαιρετικές περιστάσεις, είναι το ωραιότερο και το μεγαλύτερο δωμάτιο του σπιτιού. Όλος ο κόσμος θέλει, και δίνει τη μεγαλύτερη προσοχή του, έστω και με άλλες θυσίες, στην «αίθουσα υποδοχής».

Ξέρω πολλούς πλούσιους που άθελά η θεληματικά παίρνουν και τα έθιμα του περιβάλλοντος, και ακόμα όταν ακόμη δεν υπάρχει καμιά υποδοχή, εντούτοις περιδιαβάζουν στα σαλόνια τους με ύφος πορφυρογέννητου Αυτοκράτορος.

Όπως βλέπουν τον εαυτό τους αλλιώςτικο απ' ο, τι είναι οι σημερινοί άνθρωποι φτάνουν να βλέπουν και τα πράγματα αλλιώςτικά. Τα αισθήματα λόγου χάριν. Με τη βοήθεια του ρομαντισμού, ο έρωας γράφεται με το E, άσχετα αν δεν χρησιμεύει παρά σε πολύ κοινές ιστορίες. Η φρασεολογία, ή μεγαλόσχημος είναι, ή υποκρισία, ή ρητορεία, ο ακαδημαϊσμός, το τετριμμένο, το roneif, όπως λέγει ο Μπωντλέρ, δεν είναι παρά τα επακόλουθα μιας κακής αρχής.

Πολλά κακά φέρνει λοιπόν η ωραιοπάθεια σε όλα τα κοινωνικά επίπεδα: Αγοράζεις σπάγκο «ωραίο» αντί να τον διαλέγεις γερό. Χτίζεις σπίτι, όχι για τις ανάγκες σου, αλλά για το θεαθήναι. Δέχεσαι ευχαρίστως κάθε κακή κόπια αγοραίων ή παλιών πραγμάτων, και δεν κάνεις καινούρια. Νομίζεις, στο τέλος, πως είσαι και άλλος άνθρωπος επειδή ζεις σε ένα ψεύτικο γύψινο παλάτι. Δηλαδή, μ' ένα λόγο: Μετατρέπεις αληθινές αξίες σε ακατάλληλες, ανύπαρκτες, ή φανταστικές.

Μόνο ο λαϊκός άνθρωπος στην Ελλάδα γλίτωσε.

Τα νησιώτικα σπίτια, οι προσφυγικές παράγκες, τα τσαρουχάδικά, τα μανάβικα, τα σιδεράδικα, οι οταβέρνες, τα ξύλινα καφενεδάκια, οι ψαρόβαρκες, οι σούστες και ο αγωγιάτης τους, οι στάμνες και τα χωριάτικα ρούχα, όλα αυτά και πολλά άλλα μένουν ανεπηρέαστα και γνήσια.

Η ωραιότητα των λαϊκών σπιτιών δεν είναι εξεζητημένη. Ο νησιώτης που χτίζει το σπίτι του, δεν γυρεύει να το κάνει «ωραίο». Και όμως. Χωρίς περιττά στολίδια, χωρίς μεγάλο χώρο, χωρίς ακριβά υλικά, τα λαϊκά σπίτια τραβούν τους ξένους από την Ευρώπη για να τα θαυμάσουν.

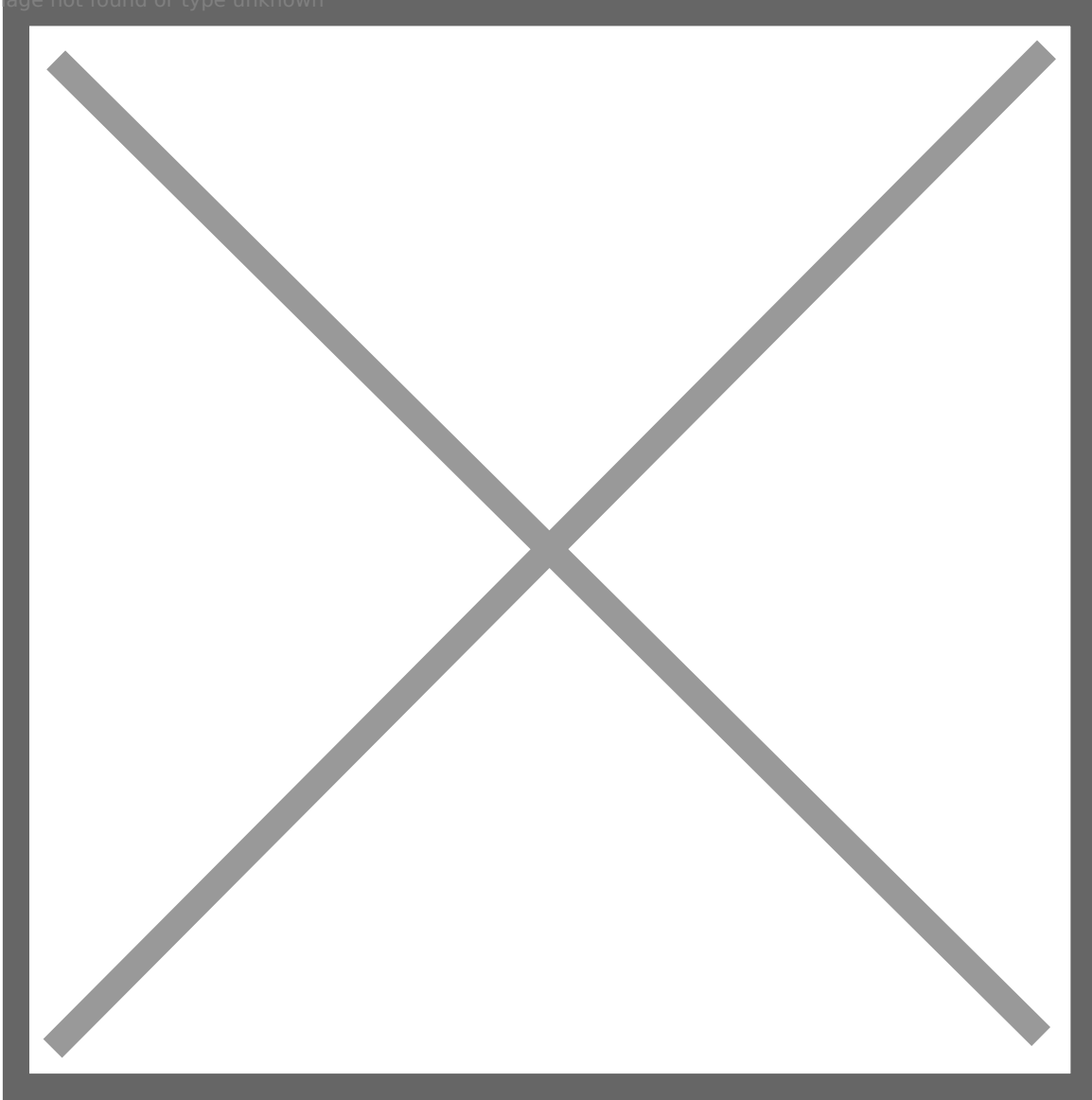
Και τώρα ίσως μπορούμε να βγάλουμε ένα συμπέρασμα: Ψάχνοντας στο ωραίο, ποτέ δεν το βρίσκεις. Έτσι μόνο μπορεί να ερμηνεύσει κανένας στη φράση που είπε

κάποτε ο Πικάσο για τον εαυτό του:

-Δεν ψάχνω. Βρίσκω.

Έτσι και τα λαϊκά σπίτια «βρίσκουν» χωρίς να ψάχνουν.

Image not found or type unknown

Γιατί βρίσκουν; Ίσως γιατί δεν ψάχνουν. Ίσως γιατί έχουν ορισμένες αρετές φυσικές και αυθόρμητες (όλοι οι άνθρωποι δεν έχουν τις ίδιες ικανότητες για να είναι καλλιτέχνες, ούτε όλοι οι λαοί). Ίσως γιατί είναι άλλο να ψάχνεις με μέθοδο, άλλο να ψάχνεις το ωραίο, και άλλο να ψάχνεις την αλήθεια, άλλο να ψάχνεις την εντύπωση και άλλο να ψάχνεις τον εαυτό σου.

Δεν ξέρω γιατί βρίσκουν. Ξέρω όμως ότι η μέθοδος που ακολουθούν σε ο, τι κάνουν είναι ορθή. Ψάχνουν το απλό, το σωστό, το λογικό, το μετρημένο, το οργανικό, το πειραματισμένο, το θετικό, το κατάλληλο, το πρακτικό, το φυσικό, το θεληματικό, τη λύση, και βρίσκουν το ωραίο».

Αυτά σημείωνε το 1934 ο ζωγράφος Ν. Χατζηκυριάκος - Γκίκας στο περιοδικό «Σήμερα», χρόνος Β΄, τεύχος 3, Μάρτιος 1934, σ. 71-76. Τα χρόνια εκείνα, βέβαια, η τέχνη του λαϊκού ανθρώπου δεν είχε διαστρεβλωθεί όσο σήμερα. Η ελληνική κοινωνία δεν είχε υποστεί τις καταστρεπτικές αλλοιώσεις από τον τουρισμό και την άνιση ανάπτυξη. Μέχρι τότε, μόνο ο λαϊκός άνθρωπος είχε γλιτώσει στην Ελλάδα. Αλλά 50 χρόνια μεσολαβήσαν και ο Ν. Χατζηκυριάκος - Γκίκας διατύπωνε το 1982, στην ομιλία του στην τελετή της ανακήρυξής του ως επίτιμου διδάκτορα της Πολυτεχνικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, τον Μάιο του 1982, όπως δημοσιεύτηκε στο περ. «Ευθύνη», τεύχος 126 (1982), σ. 295, την παρατήρηση που ακολουθεί:

«Η προβολή της λαϊκής τέχνης, άνθισε, ηυξήθη, φούντωσε και επολλαπλασιάσθη σε τέτοιο βαθμό που αν περάσεις από την Αράχωβα λέω λ.χ. και παρόμοια μέρη, μπορεί η τουριστική λαϊκή τέχνη να σε πνίξει με τους όνυχας, τους κλάδους και τους πλοκάμους της, τόσο έχει πήξει και τόσο έχει γίνει θορυβώδης, εκκωφαντική, φωνακλάδικη και επιθετική όσο και μονότονη, άχαρη, άγουστη και φρικαλέα».